

Synovia bez otcov

(O hľadaní slovenskej národnej identity v období romantizmu)

IRENA BILIŇSKA, Ústav slovenskej literatúry SAV, Bratislava

Romantizmus bol intelektuálnym prúdom, ktorý „spôsobil zmenu tak v živote, ako aj v myslení ľudí západného sveta“.¹ Jeho zástancovia sa bolestne vyrovnávali s tým, že „obraz sveta, ktorý im ponechali predchodcovia – osvietenší racionalisti a empiristi – už nezodpovedá ani zhromaždeným vedomostiam o tomto svete, ani samotnému svetu, ktorý na nich doľahol po francúzskej revolúcii, rozdelení Poľska a po napoleonských vojnách“.² Preto prostredníctvom manifestov, programových vystúpení a najmä umeleckej činnosti vzdorovito zdôrazňovali svoju odlišnosť a literárne novátorstvo. Napádali tradičné kánony, osvietenský racionalizmus, umelý poriadok, symetrickosť a úsudok. Vítali všetko, čo „vyhadzovalo do vzduchu rafinované klasicistické formy, pravidlá, zákony, etiketu a rigorózne, vysoko organizované spôsoby nažívania v 18. storočí, tak v tvorbe dramatikov, ako aj v politike, resp. v akejkol'vek inej oblasti“.³ Nechceli sa „poddávať životu, ani si hľadať miesto v spoločnosti. Nezaufával ich život podriadený štátnym orgánom, ani lojálnosť voči kráľovi či republike“.⁴ Verili v „nevyhnutnosť boja do posledných síl za svoje presvedčenia (...), v hodnotu mučeníctva (...), že menšina je posvätejšia od väčšiny a neúspech je hodnotnejší ako úspech“.⁵

V slovenskej romantickej literatúre neboli také prudké vystúpenia, manifesty ani zdôrazňovanie literárneho novátorstva ako v nemeckej, anglickej, francúzskej či v poľskej literatúre. Neznamená to však, že prechod od klasicistickej literatúry k romantickej literatúre bol bezproblémový a nekonfliktný. Akademické vydanie *Dejín slovenskej literatúry* z roku 1960 sa v tomto ohľade obmedzilo na zistenie, že Ľudovít Štúr a jeho spolupracovníci „pokračovali v diele svojich bezprostredných predchodcov“⁶ a že „bezprostredne nadväzovali na osvietenko-obrodenecké snahy svojich predchodcov“.⁷ Podľa týchto *Dejín...* romantizmus nie je ponímaný ani ako samostatný smer, protikladný voči klasicizmu, ale ako jeho priame pokračovanie a dokončenie obdobia slovenského národného obrodzenia. Preto sú slovenskí romantici ponímaní ako verní synovia Jána Hollého, Pavla Jozefa Šafárika a Jána Kollára. Na začiatku mali klasicistickí tvorcovia veľký vplyv na slovenské romantické hnutie, lenže romantici už v tridsiatych rokoch 19. storočia prijali nové výzvy a zvolili si vlastnú cestu, ktorej výsledkom bol vznik obsahovo a formálne odlišných novátorských diel. Neskoršie vykresľovanie fiktívneho pokračovania, ne-

¹ BERLIN, Isaiah: *Korzenie romantyzmu. Wykłady Mellonowskie w zakresie sztuk pięknych wygłoszone w Narodowej Galerii Sztuki w Waszyngtonie*. Poznań : Zysk i S-ka, 2004, s. 22.

² JANION, Maria: *Gorączka romantyczna. Prace wybrane, t. I*. Kraków : Universitas, 2000, s. 9.

³ Berlin, c. d., s. 198.

⁴ Tamže, s. 31

⁵ Tamže, s. 31.

⁶ KOCHOL, Viktor: Vyvrcholenie obrodeneckej literatúry. In: *Dejiny slovenskej literatúry*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1960, s. 273.

⁷ Tamže, s. 273.

pretržitosti a jednotného vývinu slovenskej národnej literatúry boli spôsobené potrebou jej obrany, najprv pred maďarizáciou a neskôr pred spochybňovaním jej veľkosti a vyspelosti vo vzťahu k iným literatúram a kultúram.

Americký vedec Harold Bloom tvrdí, že po osvietenstve došlo k veľkej ruptúre v dejinách literatúry a že pre vzťah neskorších tvorcov k ich predchodcom je typický strach pred vplyvom, lebo „žiaden významný spisovateľ sa nemôže vyrovnáť s kultúrnym oneskorením“.⁸ Preto podľa Blooma „každá báseň je dezinterpretáciou nejakej rodičovskej básne“, lebo „dejiny plodného básnického vplyvu sú dejinami (...) strachu a sebaobrannej karikatúry, dejinami prekrúcania, perverzného, svojvoľného revizionizmu (...). Básnik, stojac oproti Veľkému Praotcovi, musí nájsť chybu tam, kde jej niet – v srdci najväčšej cnosti –, v predstavivosti“.¹⁰ Strach pred vplyvom je preto, podľa tohto amerického vedca, bojom o prvenstvo a „odsúvaním, tak dlho, ako je to len možné, svojej smrti ako básnika“.¹¹ Bloom zobrazuje vo svojej teórii psychologický mechanizmus, ktorý žiada od básnika originalnosť a dáva ho do konfliktu s veľkými predchodcami. Lenže ako tvrdí M. H. Abrams, „Bloomova teória je až príliš ľudská, lebo oddeľuje od písania a čítania tzv. 'silnej' literatúry všetky ostatné motívy a ponecháva iba čistý egocentrizmus“¹² a jeho perspektíva „nedokáže objasniť obrovskú rôznorodosť motívov, aké stoja za písaním poézie“.¹³ Myslím si, že aj v prípade slovenských romantikov nemožno hodnotiť ich vzťah k otcom-predchodcom iba na základe psychologických a existenciálnych pohľadov, ignorujúc vplyv historických a politických udalostí na umeleckú tvorbu. Ich reakcie na predchodcov tiež nemožno obmedzovať iba na revizionistické čítanie, individuálnu žiarlivosť a egoistický boj o prvenstvo. Samozrejme, je potrebné skúmať tento problém podrobnejšie v rámci vnútrotextových vzťahov, analyzujúc zvlášť dielo každého autora, s ohľadom na to, či bolo viac výsledkom kontaktu s inými textami, alebo skôr výslednicou stretnutia so súčasnými udalosťami a cieľmi, ktoré si vytýčili slovenskí romantici. V tomto príspevku sa obmedzím iba na úvodný pohľad na vzťah generácie slovenských romantických básnikov k ich literárnym predchodcom. Základom môjho skúmania budú bezprostredné reakcie v dielach romantických tvorcov na ich literárnych a pokrvných otcov, ako aj ich konkrétna činnosť pre oživovanie národnej kultúry a spoločenského a politického života.

Rozhodujúci vplyv na vzťah slovenských romantikov ku klasicistom mal prebúdajúci sa slovenský nacionalizmus spôsobený najmä silnejúcou maďarizáciou a politickými udalosťami spojenými s revolúciou v roku 1848. Hoci za otca slovenského, či priam stredoeurópskeho nacionalizmu je považovaný Ján Kollár,¹⁴ vznik slovenského národa v politickom význame spôsobila malá skupina provinčnej inteligencie, najmä kňazov, ktorí

⁸ BLOOM, Harold: *Ľek przed wpływem*. Kraków : Universitas, 2002, s. 23.

⁹ Tamže, s. 134.

¹⁰ Tamže, s. 75 – 76.

¹¹ Tamže, s. 104.

¹² ABRAMS, Meyer Howard: Jak to się robi z tekstami. In: *Literatura na świecie*, roč. 32, 2003, č. 9 – 10, s. 317.

¹³ Tamže, s. 322.

¹⁴ IVANTYŠYNOVÁ, Tatiana (ed.): *Ján Kollár a slovanská vzájomnosť. Genéza nacionalizmu v strednej Európe*. Bratislava : SDK SVE, 2006.

boli súčasne literátmi-romantikmi. Ich vodca Ľudovít Štúr, na rozdiel od svojich predchodcov, postupne podriaďoval všetko, čiže aj jazyk a literatúru, politike.¹⁵ Svojím odhodlaním a dôslednosťou dospel okrem iného k prijatiu novej celoslovenskej formy spisovného jazyka, k vzniku celonárodnej kultúrnej inštitúcie (spolok Tatrá), stal sa reprezentantom slovenského národa na uhorskom sneme. Snažil sa o vznik národného povedomia v slovenskom ľude a o dosiahnutie politickej autonómie v rámci Uhorska. Pre dosiahnutie týchto cieľov vyžadoval od svojich najbližších spolupracovníkov spartánsku disciplínu a odhodnenie všetkých iných záväzkov. Rezignujúc na vlastný osobný život a možnosť byť otcom chcel, aby ostatní urobili to isté, aby ich rodinné záležitosti nevyrušovali pri službe národu. Vyjadril to tiež vo svojej poézii, v ktorej často písal o potrebe vodcu, ktorý všetko obetuje pre svoj národ.¹⁶ Preto bol aj veľmi kritický voči všetkým, ktorí zlomili takýto čestný celibát. Príkladom toho je jeho známe tvrdenie o Samovi Chalupkovi, ktorý sa ako prvý oženil, že „v lone jednej ženy usnul“.¹⁷ Podľa Štúra hlavnou úlohou slovenských romantikov malo byť národnostné povzbudzovanie slovenského ľudu a „vyťahovanie ho“ z rôznych plíag, aby sa ľud – „zaostalý, nevzdelaný, nerozhľadený, do veľkej miery pasívny, ovládaný nielen panstvom, ale aj poddanskou náturou, (...) fyzicky i mentálne ohraničený priestorom vlastnej doliny“¹⁸ – mohol stať národom. Slovenský ľud sa v Štúrových víziách po prvýkrát stal základňou pre novú koncepciu politického národa. Preto tento vodca slovenských romantikov nekompromisne odmietal a žiadal eliminovať všetko, čo nebolo jednoznačne slovenské, čiže ľudové. Výsledkom toho bolo odvrhnutie predchádzajúceho historického vývinu, vyšších, poväčšine zmaďarizovaných spoločenských vrstiev, ako aj západnej kultúry. Problém ľudovosti v slovenskej romantickej literatúre si však vyžaduje hlbšiu analýzu a prehodnotenie. Marxistická literárna veda považovala všetko (formu, obsah, hrdinov) v slovenskom romantizme za jednoznačne ľudové. Ľudovosť bola hodnotená ako najvyššia hodnota a ľudový hrdina ako elitný. V tejto súvislosti však prekvapuje obraz slabej, nešťastnej a bezmocnej ľudovej rodiny, aký zanechali slovenskí romantici vo svojich dielach. Najčastejšie zobrazujú rodinu, v ktorej otec nie je ani jej „hlavou“, ani obrancom, ale iba slabou a uplakanou postavou: „*Otec bude užialený*“;¹⁹ „*trpí rodina úbohá, / jako by bola odvržencom Boha*“;²⁰ „*Otec a matka v doline naříká*“;²¹ „*Narieka otec, mat', narieka sestra, brat*“.²² Rovnako bezmocný a bezradný je i otec v Sládkovičovom *Detvanovi*, ospevujúcom vlastnosti slovenského ľudu. Takto zobrazený otec nedisponuje žiadnymi skutočne mužskými vlastnosťami, žiadnou mocou, nedominuje, nerozhoduje, nemá autoritu. Je to protiklad ideálu mužnosti, ktorý v 19. storočí vytvorila európska kultúra. Podľa M. Szczepaniak

¹⁵ CHMEL, Rudolf: Prvý intelektuál v slovenskej politike. In: *OS*, roč. 11, 2007, č. 1, s. 10.

¹⁶ ŠTÚR, Ľudovít: Rozžehnaní. In: *Dielo v piatich zväzkoch*. IV. zväzok. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1954, s. 125 – 126.

¹⁷ KOCHOL, Viktor: Vyvrcholenie obrodeneckej literatúry. In: *Dejiny slovenskej literatúry*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1960, s. 385.

¹⁸ ZEMKO, Milan: Tvorcovia neuveriteľného projektu. In: *OS*, roč. 11, 2007, č. 1, s. 35.

¹⁹ KRÁL, Janko: Svätá rodina. In: *Súborné dielo*. Martin : Matica slovenská, 1952, s. 269.

²⁰ KRÁL, Janko: Túženie. In: c. d., s. 494.

²¹ KRÁL, Janko: Bohdan. In: c. d., s. 39.

²² KRÁL, Janko: Križ a čiapka. In: c. d., s. 110.

základnými formami mužskej aktivity v 19. storočí mali byť „boj (odvaha, sila, pripravenosť prijímať riziko) a práca (schopnosť zarábať peniaze a zveľaďovať bohatstvo)“.²³ Keď s týmto ideálom porovnáme otcov zobrazovaných slovenskými romantikmi, môžeme hovoriť o istej kríze mužnosti. Slovenskí ľudoví otcovia, ktorí by mali byť otcami národa, nie sú ani dobyvateľmi, ani pôvodcami bohatstva, ani obrancami vlasti, žien či detí, ani hrdinami-bojovníkmi. Rovnako v dielach slovenských romantikov iba veľmi zriedkavo nájdeme príklady brutálneho otca, napr. „otec ho bičuje, sestra ohovára!“.²⁴ Slovenskí otcovia takisto nemajú kultúrou nanútený pancier, ktorý by ich zbavoval „strachu, studu, bezradnosti a pocitu viny“.²⁵ Netúžia po moci, nie sú aktívni, nepoužívajú násilie, ako napr. otcovia v západnej literatúre. Pravdepodobne vďaka tomu sú prirodzenejší, lebo žijú v súlade so sebou, a nie podľa nanútených pravidiel, a v ich konaní sa prejavuje to, čo cítia. Neskrývajú svoje emócie ani bezradnosť voči nešťastiam, ktoré trápia úbohú ľudovú rodinu. Sú však úplne bezmocní voči spoločenským a sociálnym podmienkam. Nedokážu ich ani presne definovať, preto všetko, čo ich ohrozuje, nazývajú svetom, ako v prípade Bottovho hrdinu, ktorý nemá predkov, lebo „Svet mu zahnal otca, biednu matku“.²⁶ Otcovia zobrazovaní v dielach slovenských romantikov nezosobňujú ani silu, ani veľkosť slovenského ľudu. Nespĺňajú žiadne kritériá, podľa ktorých európska spoločnosť v 19. storočí vnímala a posudzovala mužov. Priam opačne, postava otca v slovenskej romantickej literatúre poukazuje na slabosť, neschopnosť a neangažovanie sa za národné veci.

Iba Janko Kráľ, zobrazujúc bezmocnú ľudovú rodinu, zachytáva problém generačného konfliktu a vzdor syna voči rodičom, ich spôsobu života a vyznávaným hodnotám:

*„Zmrklo sa. Prišiel domov, sadol si k večeri,
nepovedal slovička tej svojej materi,
nedal sestričkám slova, ani strýčkovi,
ba ani šedivému svojmu tatuškovi.
Od stola chudobného všetci povstávali,
Bohu všemohúcemu všetci ďakovali,
on ale strhol klobúk, nevravel nikomu,
dverami zahrmotil a odišiel z domu.“²⁷*

Vzdor „divného Janka“ je súčasne vzdorom samotného básnika proti dedinskej idyllickej pasivite, ktorú Štúr a iní národní ideológovia vyzdvihovali na úroveň základu národa. Kráľov hrdina, na rozdiel od iných ľudových junákov, zavrhuje teplý, no súčasne obmedzený

²³ SZCZEPANIAK, Monika: Męskość w opresji? Dylematy męskości w kulturze Zachodu. In: DURYS, E. – OSTROWSKA, E. (ed.): *Gender. Wizerunki kobiet i mężczyzn w kulturze*. Kraków : Rabid, 2005, s. 31.

²⁴ KRÁĽ, Janko: Zverbovaný. In: c. d., s. 91.

²⁵ SZCZEPANIAK, Monika: Męskość w opresji? Dylematy męskości w kulturze Zachodu. In: DURYS, E. – OSTROWSKA, E. (ed.): *Gender. Wizerunki kobiet i mężczyzn w kulturze*. Kraków : Rabid, 2005, s. 32.

²⁶ BOTTO, Ján: Svetský víťaz. In: *Súborné dielo*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955, s. 55.

²⁷ KRÁĽ, Janko: Zakliata panna vo Váhu a divný Janko. In: c. d., s. 91.

a bezmocný rodičovský dom, lebo príliš veľa vidí a priveľmi sa mu to nepáči, aby sa mohol pokojne oddať sviatočnej nálade. Ako ukazujú ďalšie básne z cyklu *Dráma sveta*, Kráľ sa nechce zúčastňovať naivnej hry v národ-l'ud a nesúhlasí so stavaním národných štruktúr iba na ľudových vrstvách. Podľa neho národnú skutočnosť nemôžu tvoriť iba hory, doly a neuvedomelí dedinčania, ale predovšetkým otvorená myseľ a uvedomelý čin.

Vo všeobecnosti sa slovenskí romantici vyjadrujú o otcoch veľmi zriedkavo. Týka sa to nielen ľudových otcov, ale aj literárnych predchodcov, ktorým venujú najčastejšie iba príležitostnú poéziu, básnické nekrológy. Jednou z príčin nehovorenia o otcoch môže byť nízky spoločenský pôvod slovenských romantikov (J. Kráľ pochádzal z mäsiarsko-krčmárskej rodiny, J. Botto zo sedliackej, A. Sládkovič i Ľ. Štúr z učiteľskej). Napriek tomu, že romantizmus „objavil“ ľud, slovenskí romantici vykročili do sveta zo svojho ľudového prostredia a pravdepodobne sa necítili príliš isto v spoločnosti, v ktorej rozhodujúcu úlohu zohrávali maďarskí a nemeckí zemaní a formujúca sa buržoázia. Preto si myslím, že ich spoločenskú a osobnú situáciu možno prirovnať k tej situácii, akú predstavil Isaiah Berlin, zobrazujúc nemeckých romantikov ako skupinu ľudí prekvapujúco málo svetových, biednych, nesmelých, „ktorí veľa čítali (...), život ich prinútil prijímať miesta súkromných učiteľov u veľkých tohto sveta. Stále sa cítili byť pokorovaní a utlačovaní. Je preto samozrejmé, že (...) mali pocit obmedzenosti a uzamknutia (...). Problém spočíval aj v samotnom Prusku, z ktorého pochádzala väčšina týchto ľudí. V tomto paternalistickom štáte Fridricha Veľkého (...) predstavitelia romantizmu (...), ktorí poväčšine boli deti farárov, úradníkov štátnej správy a podobne, dostali vzdelanie, ktoré spôsobilo, že mali isté intelektuálne a emocionálne ambície. Ale pretože (...) nemohli plne realizovať svoje túžby, boli frustrovaní a začali snívať a fantazírovať“.²⁸ Aj slovenskí romantici žili v paternalistickom štáte, navyše v dvojitej politickej závislosti – od Rakúska a od Uhorska. Boli synmi národa obývajúcего teritórium, ktoré nemalo ani oficiálny administratívny názov, ani presné hranice, ani jednoznačné centrum ako hlavné mesto.²⁹ Preto mali právo cítiť sa vydedení, osirotení, izolovaní, bez koreňov. Nemohli a nechceli sa plne prihlásiť ani k bezmocným a zaostalým ľudovým otcom, ani k teoretizujúcim predchodcom. Duševnými otcami slovenského národa sa preto mohli nazývať až romantici, ktorí vyšli za hranicu dedinských obáv a predsudkov a vošli do sveta konkrétnych spoločenských a politických činov. Preto ich diela nie je možné vnímať iba ako psychické súperenie s veľkými predchodcami. Doceňujúc kvality diel klasicistických tvorcov, romantici si zvolili vlastnú cestu, ktorej výsledkom bola jazykovo a formálne odlišná literárna tvorba. Zaviedli nový veršový systém a nové obsahy, ktoré zodpovedali aktuálnym potrebám. Hoci sa nedá povedať, že ich tvorba je na vyššej umeleckej úrovni ako diela klasicistov, jej nespornou hodnotou je okrem iného to, že v mnohom nahrádzala národný život a jeho inštitúcie, no takisto ich pomáhala vytvárať. Vzťah slovenských romantikov k otcom možno preto vnímať ako dvojitý protest, tak voči „pokrvným otcom“ a rodinným koreňom, ako aj voči literárnym „tútorom“.

²⁸ BERLIN, Isaiah: *Korzenie romantyzmu. Wykłady Mellonowskie w zakresie sztuk pięknych wygłoszone w Narodowej Galerii Sztuki w Waszyngtonie*. Poznań : Zysk i S-ka, 2004, s. 193.

²⁹ ZEMKO, Milan: Tvorcovia neuveriteľného projektu. In: *OS*, roč. 11, 2007, č. 1, s. 34.

Ľudovít Štúr po prvýkrát v dejinách slovenského národa nielen hovoril o politických požiadavkách, ale aj pripravil komplexnú koncepciu dosiahnutia politickej autonómie slovenského etnika a pokúšal sa ju systematicky realizovať. Nebolo to však jednoduché, lebo výsledkom neprítomnosti rýdzo slovenského dedičstva po otcoch bola okrem iného romantikmi bolestne prežívaná neprítomnosť oficiálneho názvu slovenskej krajiny. V oficiálnej administratíve fungovali názvy a územia stolíc, neexistoval však názov krajiny.³⁰ O tejto ťaživej skutočnosti píše najmä Janko Kráľ, napr. v básni *Pieseň bez mena*: „*Našiel som ťa na smetisku / neviem o tvojom priezvisku.*“³¹ Ešte dôraznejšie sa pýta v skladbe *Tri vršky*: „*Slovák od rodu, krvi, / od duše, koreňa, / či sa len sám na svete / má báť svojho mena?*“³² Takisto aj démonický nepriateľ Slovenska – Zloboh, ktorého Kráľ zobrazuje v básnickom cykle *Dráma sveta*, túži najmä po tom, aby slovenský národ nevedel, ani odkiaľ pochádza, ani kto je: „*Nemá nič na tom svete znáť, / ani menom sa menovať.*“³³ Tento najvzdorovitejší básnik slovenského romantizmu, vyzývajúci v skladbe *Jarná pieseň k boju v revolúcii 1848*, súčasne vystriha vlastný národ: „*Zlorečené vaše meno, keď sa nehýbate!*“³⁴ On sám sa totiž (potom, ako sa kriticky vyjadril k Štúrovej politike) vrhol do revolučného boja. Kráľov život a nadovšetko jeho dielo je výrazom obrovského vzdoru romantika, ktorý nesúhlasí so svetom, v ktorom musí žiť.

Neprítomnosť oficiálneho názvu slovenskej krajiny vyvolala potrebu mýtického zdôvodňovania pomenovaní Slovákov a Slovensko. V tridsiatych rokoch 19. storočia romantici spolu s Kollárom tvrdili, že tieto názvy pochádzajú od slova *sláva*. V štyridsiatych rokoch však prijali novú etymológiu, podľa ktorej názov Slovanstvo mal pochádzať od pomenovania *slovo*, ktorého koreň sa najvýraznejšie uchoval v názve krajiny Slovákov. Fiktívna etymológia názvu Slovensko mala poukazovať na starovekosť a zakorenenosť Slovákov v univerzálnej kultúre a civilizácii, ako aj zaručovať sakralizáciu nielen krajiny, ale najmä nedávno kodifikovaného celonárodného jazyka. Preto Štúr vo svojich spisoch zdôrazňoval, že „na počiatku bolo slovo...“³⁵ Odvolávanie sa na slovanské a biblické korene bolo nielen obrannou reakciou voči nepriateľom slovenského jazyka, najmä Maďarom, ale aj argumentom voči „otcom“, ktorí ďalej písali buď bibličtinou, alebo bernolákovčinou. Prijatím celoslovenskej formy spisovného jazyka sa romantici odvrátili od predchodcov, rozdelených konfesionalne aj jazykovo. Týmto odvrhli tiež predchodcami vyhlasované kultúrno-politické spojenie s Čechmi. Na rozdiel od nich všetky svoje sily sústredili na kultúrne a politické zjednocovanie slovenského národa.

V slovenskej romantickej poézii teda postava otca nezastáva čestné miesto, ani v obraze slovenskej sedliackej rodiny, ani vo vzťahu k bezprostredným predchodcom, ktorí by mohli byť pomenovaní ako otcovia národa. Tak „pokrvní otcovia“, ako aj veľkí

³⁰ KOVÁČ, Dušan: Slovenská identita v historickom procese. In: BAKALARZ, J. (ed.): *Kto sú Slováci? História, kultúra, identita*. Kraków : Drukarnia i Studio „Pasaż“, 2006, s. 59.

³¹ KRÁĽ, Janko: *Pieseň bez mena*. In: c. d., s. 79.

³² KRÁĽ, Janko: *Tri vršky*. In: c. d., s. 501.

³³ KRÁĽ, Janko: *Zloboh (Minister)*. In: c. d., s. 196.

³⁴ KRÁĽ, Janko: *Jarná pieseň*. In: c. d., s. 504.

³⁵ ŠTÚR, Ľudovít: *Náuka reči slovenskej*. In: *Dielo v piatich zväzkoch*. V. zväzok. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1954, s. 143.

predchodcovia boli vyhostení z romantického národného, sakrálnno-mystického sveta. Otcovia zobrazovaní v slovenskej romantickej poézii nevlastnia žiadne tajomstvo, nespájajú skutočný svet s tajomným svetom duchov. Zosobňujú skôr starý svet, ktorý Ján Botto zobrazuje vo svojich raných skladbách *Poklad Tatier* i *Svetský víťaz*, ako zakliaty, statický, neschopný žiadnych činov, ktorý iba pasívne očakáva svojho spasiteľa. Jedínnym otcom, ktorý zosobňuje typicky romantické mužské vlastnosti, je otec-zlý duch v skladbe *Matora* Michala Miloslava Hodžu. Tento otec však reprezentuje cudzí, t. j. západný, byronovský, neslovanský svet, ktorého sa treba vystríhať a od ktorého je potrebné sa izolovať. Voľba medzi matkou a otcom je pre hlavného hrdinu Jánošíka voľbou medzi pasívnym vyrovnaním sa s osudom podľa Božích zákonov alebo vzdorovaním mu s pomocou nečistých síl, čiže cestou boja.³⁶ Hodžov hrdina si volí boj, t. j. titanskú cestu otca, ktorá sa však končí tragicky, definitívnym pádom, bez nádeje na zmŕtvychvstanie.

Slovenskí romantici, najmä po skúsenostiach z roku 1848, opustili cestu revolúcie a vybrali si cestu evolúcie, ktorej symbolom sa stala matka. Akoby prijali koloniálnu rétoriku, podľa ktorej, ako tvrdí M. Janion, „vládnuci je mužom a podriadený ženou“. Muža v tomto diskurze mal symbolizovať Západ, ktorý si mal „podrobiť ženský Východ“.³⁷ Vplyvom vonkajších politických udalostí aj dobových domácich reálií sa slovenskí romantickí tvorcovia prihlásili k ženskému Východu. Možno práve preto zobrazujú vo svojich dielach otcov, ktorí sa správajú ako ženy. V krátkosti možno povedať, že „náš“ svet je pre slovenského romantika svetom milujúcich matiek. „Nie-náš“ – západný svet je svetom nepriateľských otcov. Podľa Štúra využívajúceho predchádzajúce Herderove a Hegelove tvrdenia, ako aj vízie ruských slavjanofilov a panslávov, mnohé vyspelé západné národy už upadli alebo sú na ceste k pádu, lebo si vybrali cestu otca, čiže agresiu a expanzivnosť. Budúcnosť Európy patrí podľa tejto koncepcie synom matiek, ktorí neprekročili Božie zákony a nepoškvrnili si ruky krvou. Podľa tejto teórie je kultúrna a politická zaostalosť nástrojom v rukách spravodlivých ľudových hrdinov a šancou nielen dobehnúť, ale aj predbehnúť rozvinutejšie národy západnej Európy.

Prototypom slovenskej matky národa sa stala vydatá žena z ľudu, ktorá mala vychovávať budúcich národne uvedomelých Slovákov na mierumilovných ľudí, ktorí si ctia tradíciu, kultúru a slobodu ostatných. Matka mala zosobňovať všetky idealizované vlastnosti slovenského národa, ako sú dobrota, mierumilovnosť, pohostinnosť, jemnosť.³⁸ Matkine cnosti, ktoré propagovala slovenská národná mytológia, sa teda stali vlastnosťami odlišujúcimi Slovákov od ostatných národov. Pravdepodobne preto sa v poézii slovenského romantizmu tak zriedkavo hovorí o otcoch a synovia tohto národa nie sú zobrazovaní ako synovia slávnych otcov, ale hlavne ako synovia matiek.

Idealizovaná matka Slovenska mala byť zosobnením Panny Márie a mýtickej Matky Slávy. Otcom slovenského národa mal byť Boh Otec, ktorý však nebol ponímaný ako

³⁶ GOSZCZYŃSKA, Joanna: *Mit Janosika w folklorze i literaturze słowackiej XIX wieku*. Warszawa : Uniwersytet Warszawski, Instytut Filologii Słowiańskiej, 2001, s. 159.

³⁷ JANION, Maria: *Niesamowita Słowiańszczyzna*, Kraków : WL, 2007, s. 326 – 327.

³⁸ ŠTÚR, Ľudovít: O národných povestiach a piesňach plemien slovanských. In: *Dielo v piatich zväzkoch*. III. zväzok. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1954, s. 17– 18.

náboženské zosobnenie pozemského otca. Nájdeme na to mnoho príkladov: „*Náš otec Boh je nebeský, / naša mať je Sláva mati*.“³⁹ Okrem toho postava matky zosobňovala národnú trojicu, ktorú tvorili tri vzájomne sa dopĺňajúce prvky: Slovanstvo, príroda a náboženstvo.

Najlepšie doloženou „inštanciou“, na ktorú sa Slováci obracali ako na matku, bolo Slovanstvo. Viera v duševný spolok Slovanov, ktorá u Kollára bola obrannou reakciou pred maďarizáciou a germanizáciou, sa v romantizme premenila na mýtus slovanstva a antieurópanstva.⁴⁰ Slovanský mýtus umožňoval Slovákom stotožňovať sa s legendárnymi slovanskými predkami a pozdvihovať vlastný význam tak voči Maďarom a Nemcom, ako aj voči ostatným slovanským národom. Svedčí o tom Štúrovo tvrdenie o novej podobe spisovného jazyka, ktorú nazýva „dcéra Slávy pekná, rovnoprávna, ale dávno utajená pred svetom“.⁴¹ Hovoriac o slovanskej rodine, slovenskí básnici často nadväzovali na mýtickú jednotu Slovanov a ich spoločnú pramatku: „*Jedno sme, jedna krv, deti jednej mati: / upevníme spolu zväzok starý svatý*.“⁴² Dobovou konkretizáciou ich predstáv o pôvodnom Slovanstve a o slovanskej matke sa stalo cárske Rusko. Najsilnejšie sa k tomu prihlásil samotný Ľudovít Štúr vo svojom poslednom diele *Slovanstvo a svet budúcnosti*,⁴³ v ktorom sa dožadoval úplného podriadenia sa slovenského národa aj ostatných slovanských národov cárskemu Rusku, spolu s prijatím ruského jazyka a pravoslavia. Slavianofilské vízie nájdeme aj v diele Janka Kráľa, podľa ktorého iba Rusko, ako najväčšia a jediná politicky nezávislá slovanská krajina, môže byť nielen matkou, ale aj otcom (skutočným zosobením Nebeského Otca) pre ostatné slovanské národy, a najmä pre slovenský národ. Podľa tejto teórie, súbežnej s ruským panslavizmom, iba Rusko má nielen možnosť, ale priam povinnosť zosobňovať okrem materských aj otcovské vlastnosti, lebo iba ono môže zastaviť západnú expanziu na Východ. Preto tento básnik mnohokrát vyhlasuje, že slovenský národ a spolu s ním celý slovanský svet „*má otca Kremel' zlatý*“⁴⁴ a „*Moskvu, svätú matičku*“.⁴⁵ Vďaka tomu sa malý slovenský národ môže cítiť súčasťou veľkej rodiny, do ktorej prináležia najmä východoslovanské národy: „*Deti pustatín snehových, / deti pustatín pieskových, / deti Dnepra, deti Dona, / deti svätého Kriváňa*“⁴⁶

Okrem mýtického Slovanstva druhým zdrojom totožnosti slovenských romantických hrdinov bola príroda. Čiže to, akí sú Slováci a akými vlastnosťami sa vyznačujú, nemalo vyplývať z toho, čo zdedili po predkoch, ale hlavne z toho, v akom prostredí žije slovenský ľud. A všetci skutoční synovia slovenského národa žijú uprostred posvätnej tatranskej prírody, odkiaľ je bližšie k Bohu než k ľuďom a spoločensko-politickým prob-

³⁹ KRÁL, Janko: Duma slovenská. In: c. d., s. 520.

⁴⁰ BOBROWNICKA, Maria: *Narkotyki mitu*. Kraków : Universitas, 1995, s. 7 – 44.

⁴¹ ŠTÚR, Ľudovít: Nárečie slovenské alebo potreba písania v tomto nárečí. In: *Dieľo*. Bratislava : Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2007, s. 120.

⁴² KRÁL, Janko: Duma slovenská. In: c. d., s. 520.

⁴³ ŠTÚR, Ľudovít: *Slovanstvo a svet budúcnosti*. Bratislava : Slovenský inštitút medzinárodných štúdií, 1993, s. 55.

⁴⁴ KRÁL, Janko: K Slovenom. In: c. d., s. 343.

⁴⁵ Tamže, s. 342.

⁴⁶ KRÁL, Janko: K národom. In: c. d., s. 340.

lémom. Z tohto dôvodu sa predstavitelia elitného národa-ľudu nepodobajú svojím výzorom a svojimi vlastnosťami na predkov, ale zdôrazňujú predovšetkým svoj „prírodný“ tatranský pôvod. S tým súvisia aj časté pomenovania orly, sokoly a prirovnávanie ich vzhľadu k prírodným úkazom: „*rastom sú jako jedle, pevní ani skala*“,⁴⁷ „*deti sokolie*“,⁴⁸ „*mladý syn Tatier*“.⁴⁹ Aj psychické prežívanie, ktoré sa odzrkadľuje na ich tvárach, poukazuje na to, že sú viac spríbuznení s prírodou, než s civilizáciou, kultúrou a vzdelávaním. Ani zbojníci (okrem Jánošíka z *Matory* M. M. Hodžu) nemajú v slovenskej romantickej poézii pozemských otcov. Majú iba matku, resp. dve matky: pokrvnú matku z ľudu a tatranskú prírodu. Príroda totiž vo väčšine diel slovenských romantikov nie je démonickým, hrozivým miestom, v ktorom môže protagonistu čakať iba záhuba, ale skroteným, bezpečným a nepoškvrneným svetom matky. Preto J. Botto charakterizujú svojich hrdinov-zbojníkov zobrazuje ich ako nevinné a slobodné deti prírody a tým vyjadruje aj svoj vzťah k cudzím kultúram: „*To nie rytieri draví / krajov, kde slnko zachodí; / to nie východu vztekľé ohavy: / to voľné deti prírody*“.⁵⁰ „Prírodný“ pôvod slovenského národa opodstatňovalo romantické zaradovanie prírody k božskému poriadku, ako aj slavianofílske tvrdenia, že západná civilizácia, vzdelávanie a kultúra patria do starého, ustupujúceho sveta. Možno, že odzrkadením toho bolo aj nastoľovanie filozofie videnia na miesto filozofie vedenia.⁵¹

Hlboko prežívaný nedostatok otcov, ku ktorým by sa slovenskí romantici mohli prihlásiť, spôsobil nielen „znárodnenie“ matkiných vlastností, ale aj hľadanie takých otcov, ktorí by svojím životom a konaním mohli potvrdiť ukotvenie slovenského národa v dejinách a tradícii jeho „štátnosti“. Štúr totiž tvrdil, že „národ bez vedomosti historickej o sebe, jednako o predkoch svojich je hromádka koží otrockých“.⁵² Z tohto dôvodu on a jeho spolupracovníci začali hľadať a nachádzať v ďalekej minulosti „skutočných“ otcov, na ktorých by sa mohli s hrdosťou odvolávať. Títo otcovia však boli výplodom romantického historizmu a romantickej mytológie. A ako je známe, historická pravda bola v romantizme často svojvoľným prekrúcaním starých kroník a falšovaním ústnej tradície. V slovenskom romantizme bolo výsledkom takého mystifikujúceho vzťahu k minulosti privlastňovanie si postáv, ktorých pôsobenie súviselo síce s oblasťou Slovenska, ale ony samy nemali slovenský pôvod. K najstarším a k najčastejšie privlastňovaným, a to už v klasicizme, patrili veľkomoravskí vládcovia Pribína, Mojmir, Svätopluk, Rastislav, v romantizme k nim pribudli uhorský oligarcha „pán Váhu a Tatier“ Matúš Čák Trenčiansky a český šľachtic Ján Jiskra.⁵³ Obdobie trvania Veľkomoravskej ríše bolo v 19.

⁴⁷ CHALUPKA, Samo: Mor ho! In: CHALUPKA, Samo: *Básnické dielo*. Bratislava : Tatran, 1973, s. 10.

⁴⁸ BOTTO, Ján: Smrť Jánošíkova. In: BOTTO, Ján: *Súborné dielo*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955, s. 171.

⁴⁹ Tamže, s. 183.

⁵⁰ Tamže, s. 171.

⁵¹ ČEPAN, Oskár: Rázdelia romantizmu. In: *Slovenské pohľady*, roč. 109, 1993, č. 1 s. 60 – 80.

⁵² HURBAN, J. M.: *Ludovít Štúr. Rozpomienky*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1959, s. 88.

⁵³ ŠKVARNA, Dušan: O genezie nowoczesnych słowackich symboli narodowych. In: CETNAROWICZ, A. – PIJAJ, S. (ed.): *Węgry i dookola Węgier... Narody Europy Środkowej w walce o wolność i tożsamość w XIX i XX wieku*. Kraków : Historia Iagellonica, 2005, s. 52.

storočí označované ako „zlatý vek, v ktorom (Slováci) mali svoj vlastný národný štát a svojich panovníkov“.⁵⁴ Matúša Čáka, ktorý neuznával kráľovskú moc, zobrazoval Štúr ako posledného národne uvedomelého slovenského panovníka, ktorý bojoval s Maďarmi za nezávislosť Slovákov, za vlády ktorého „existovalo nezávislé Slovensko“.⁵⁵ Romantikmi vykreslený obraz Matúša Čáka ako obrancu slovenskej slobody nadlho ovládol slovenské národné dejiny. Matúš Čák sa stal hrdinom mnohých romantických básní a dobovej publicistiky (napr. skladba L. Štúra *Matúš z Trenčína*).⁵⁶ Privlastnení otcovia boli dôležité postavy slovenskej národnej mytológie, ako nespochybniteľní svedkovia historicity slovenského národa. Všetci sú totiž „poznamenaní domácou, spontánnou, stredovekou dávnosťou“, ktorá sa svojou životnosťou a príznačnosťou výrazne odlišovala od mŕtvej a bledej súčasnosti – t. j. doby civilizácie“.⁵⁷ Preto fiktívne portréty Matúša Čáka, Rastislava a Jánošíka boli súčasťou slovenskej výstavy v roku 1867 pri príležitosti Slovenského zjazdu a národopisnej výstavy v Moskve, lebo garantom pravdy „romantického vymýšľania“ bolo hlavne „citové stotožnenie s dávnosťou“.⁵⁸

V poézii slovenských romantikov, zvlášť u S. Chalupku a A. Sládkoviča, tiež nájdeme postavu „nášho kráľa“. O Štefanovi I. Chalupka tvrdí, že samotný Boh dal Slovákom tohto kráľa, pričom Slovákov zobrazuje ako verných obrancov „svojho“ kráľa pred pohanskými Maďarmi.⁵⁹ Slovenskí romantici totiž nevníмали Štefana I. ako „zakladateľa Maďarského kráľovstva a svätca, ale ako symbol spravodlivosti a rovnoprávnosti krajín“⁶⁰ Uhorska. Ako otec slovenského ľudu bol vnímaný aj zbojník Jánošík, najmä u S. Chalupku a J. Bottu. Lenže v porovnaní so zbojníkom postava kráľa, hoci aj fiktívneho, zosobňuje historický vývin a vyjadruje skryté túžby po vlastnom štáte. Preto S. Chalupka v skladbe *Kráľohol'ská* po tom, ako zahynie Jánošík, odovzdáva slovenský národ pod ochranu bližšie neurčeného kráľa.⁶¹

Vzťah slovenských romantikov, najmä básnikov k „pokrvným otcom“ a k predchodcom v procese vytvárania slovenskej národnej kultúry je komplikovaný a mnoho-rozmerný. Závisí od nadradenej potreby tvorby slovenskej národnej totožnosti a od s ňou spojených politických aspirácií slovenských dejateľov. Prechod od kultúrneho nacionalizmu k nacionalizmu politickému⁶² spôsobil, že slovenskí romantici zavrhlí predchádza-

⁵⁴ MACHO, Peter: Matúš Čák Trenčiansky – slovenský kráľ? In: KREKOVÍČ, E. – MANNOVÁ, E. – KREKOVÍČOVÁ, E. (ed.): *Mýty naše slovenské*. Bratislava : Academic Electronic Press, 2005, s. 106.

⁵⁵ Tamže, s. 108.

⁵⁶ ŠTÚR, Ľudovít: Matúš z Trenčína. In: ŠTÚR, Ľudovít: *Dielo v piatich zväzkoch*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1954, s. 209 – 259.

⁵⁷ JANION, Maria – ŻMIGRODZKA, Maria: *Romantyzm i historia*. Gdańsk : Słowo obraz teritoria, 2001, s. 41.

⁵⁸ Tamže, s. 41.

⁵⁹ CHALUPKA, Samo: Odboj Kupov. In: c. d., s. 91.

⁶⁰ ŠKVARNA, Dušan: O genezie nowoczesnych słowackich symboli narodowych. In: CETNAROWICZ, A. – PIJAJ, S. (ed.): *Węgry i dookola Węgier... Narody Europy Środkowej w walce o wolność i tożsamość w XIX i XX wieku*. Kraków : Historia Jagellonica, 2005, s. 46.

⁶¹ CHALUPKA, Samo: Kráľohol'ská. In: c. d., s. 78.

⁶² CHMEL, Rudolf: Prvý intelektuál v slovenskej politike. In: *OS*, roč. 11, 2007, č. 1, s. 12.

júci historický vývin a vyššie spoločenské vrstvy. S tým súviselo aj odmietnutie predchádzajúcich otcov národa. K zahaleniu otcovstva mlčaním sa pričínal aj Štúrom (v Bratislave) a Franciscim (v Levoči) požadovaný telesný asketizmus a tabuizovanie sexuality, no aj ich zlé rodinné skúsenosti a nízky spoločenský pôvod. Hlavným povoláním slovenského romantika nemalo byť fyzické otcovstvo, ale duševné rodičovstvo pre mladý, politicky nevypelý národ. Osvietenských a klasicistických predchodcov romantici nechceli uznať za svojich otcov, lebo patrili do starého sveta, ktorý bol menej slovanský a viac európsky. Odvrhnutie otca v slovenskom romantizme znamená totiž aj odvrhnutie západnej kultúry. Následkom kontaktov s ruskými slavianofilmi a panslávami si slovenskí romantici zvolili smer na Východ, ktorý zobrazujú ako ženský, materský, zosobnenie pôvodných cností a nepoškvrnených hodnôt, ktoré podľa nich boli na Západe už dávno zničené. Postava matky sa stala nielen zosobením mýtickej Matky Slávy, ale aj všetkých inštancií, ktoré sa stali základom pre slovenskú romantickú mytológiu a spolu s ňou pre slovenskú národnú identitu. V tvorbe slovenských romantikov matka symbolizuje mýtický, cyklický čas a s ním spojenú nádej na povstanie z každého pádu. Patrí do sveta večne sa obrodzujúcej prírody, v ktorej slovenskí romantici umiestňujú svoj národ-l'ud. V porovnaní s metaforickým telom poľskej vlasti, ktoré je „trpiace, umučené, nešťastné; prikované reťazami, (...) hádzané do hrobu a dokonca aj križované“,⁶³ metaforické telo slovenskej matky – *vlasti* je jemným, blaženým matkiným telom. Taká *vlast'* je pre slovenských romantikov predovšetkým ochrankyňou, ktorá dáva istotu, radosť, optimizmus, ale pritom potrebuje mať oporu, ktorú jej synovia nachádzajú vo veľkom imaginárnom Slovanstve, ktoré zosobňovalo Rusko. Rusko sa stalo pre slovenských romantikov akousi „nad-matkou“. Potom, ako Slováci stratili nádej na možnosť samostatnej, autonómnej existencie v rámci Uhorska, malo Rusko plniť úlohu ochrankyne a ustavičnej pomocníčky (lebo bolo veľké a emocionálne blízke, hoci v skutočnosti neznáme a ďaleké). Ako jediná slovanská krajina mohlo byť aj otcom, lebo podľa slovanského mýtu iba „otec Kremel“ mohol odporovať západnej kultúre ohrozujúcej Slovanov.

Otcovia zosobňujú historický vývin, ktorý pre Slovákov nebol ani veľkolepý, ani príliš láskavý, preto slovenskí romantici nehovorili o skutočných otcoch a vylepšujú skutočné dejiny. Výsledkom týchto mystifikácií je privlastňovanie si neslovenských postáv, ktoré využívali na „dokladovanie“ historicity slovenského národa, lebo iba tieto privlastnené postavy reprezentujú pozitívne mužské vlastnosti, t. j. sú tvorcami štátu, vládcami a obrancami. Skutoční pozemskí otcovia sú buď ignorovaní, alebo zobrazovaní negatívne. Meno pozemského otca je stotožňované s tým, s čím romantici nesúhlasia alebo v čom vidia ohrozenie. Preto západný svet a nebezpeční susedia zosobňujú v tvorbe slovenských romantikov otcovské vlastnosti.

Možno že vzťah slovenských romantických básnikov k otcom odzrkadľuje aj v slovenskom jazyku zriedkavé používanie slova *otčina* – vo význame krajina otcov. Synonymné slovo *vlast'* nájdeme hlavne v dielach Sama Chalupku, ktorý ako jediný vyjadruje vo svojich skladbách túžbu po slovenskej štátnosti. Ostatní autori si vystačia so slovom *krajina*, v ktorej žije slovenský národ-l'ud, no nevládne jej.

⁶³ JANION, Maria: *Niesamowita Słowiańszczyzna*. Kraków : WL, 2007, s. 315.

Vzťah slovenských romantikov k otcom a predchodcom nepotvrzuje teda tvrdenie, že nekriticky a nekonfliktne prijali dedičstvo klasicizmu. Aj keď neboli vyslovené konflikty s predchodcami, pre vzťah slovenských romantikov k otcom-predchodcom je príznačný nevypovedaný vzdor, ktorý bol spôsobený predovšetkým mimoliterárnymi, t. j. politickými a historickými okolnosťami. Romantizmus však nebol jednotným prúdom, preto je potrebné jednotlivo skúmať vzťah romantikov k otcom, a to v tvorbe každého z autorov, analyzujúci pritom vnútrotextové vzťahy medzi dielami klasicistov a romantikov.

LITERATÚRA

- ABRAMS, Meyer Howard: Jak to się robi z tekstami. In: *Literatura na świecie*, roč. 32, 2003, č. 9 – 10, s. 298 – 324.
- BERLIN, Isaiah: *Korzenie romantyzmu. Wykłady Mellonowskie w zakresie sztuk pięknych wygłoszone w Narodowej Galerii Sztuki w Waszyngtonie*. Poznań : Zysk i S-ka, 2004.
- BLOOM, Harold: *Lęk przed wpływem*. Kraków : Universitas, 2002.
- BOBROWNICKA, Maria: *Narkotyk mitu*. Kraków : Universitas, 1995.
- BOTTO, Ján: *Súborné dielo*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955.
- ČEPAN, Oskár: Rázdelia romantizmu. In: *Slovenské pohľady*, roč. 109, 1993, č. 1, s. 60 – 80.
- GOSZCZYŃSKA, Joanna: *Mit Janosika w folklorze i literaturze słowackiej XIX wieku*. Warszawa : Uniwersytet Warszawski, Instytut Filologii Słowiańskiej, 2001.
- HURBAN, J. M.: *Ludovít Štúr. Rozpomienky*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1959.
- CHALUPKA, Samo: *Básnické dielo*. Bratislava : Tatran, 1973.
- CHMEL, Rudolf: Prvý intelektuál v slovenskej politike. In: *OS*, roč. 11, 2007, č. 1, s. 7 – 17.
- IVANTYŠYNOVÁ, T. (ed.): *Ján Kolár a slovanská vzájomnosť. Genéza nacionalizmu v strednej Európe*. Bratislava : SDK SVE, 2006.
- JANION, Maria: *Gorączka romantyczna. Prace wybrane, t. I*. Kraków : Universitas, 2000.
- JANION, Maria: *Niesamowita Słowiańszczyzna*. Kraków : WL, 2007.
- JANION, Maria – ŻMIGRODZKA, Maria: *Romantyzm i historia*. Gdańsk : Słowo obraz teritoria, 2001.
- KOCHOL, Viktor: Vyvrcholenie obrodeneckej literatúry. In: *Dejiny slovenskej literatúry*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1960.
- KOVÁČ, Dušan: Slovenská identita v historickom procese. In: BAKALARZ, J. (ed.): *Kto sú Slováci? História, kultúra, identita*. Kraków : Drukarnia i Studio „Pasaż“, 2006, s. 55 – 63.
- KRÁL, Janko: *Súborné dielo*. Martin : Matica slovenská, 1952.
- MACHO, Peter: Matúš Čák Trenčiansky – slovenský kráľ? In: KREKOVIČ, E. – MANNOVÁ, E. – KREKOVIČOVÁ, E. (ed.): *Mýty naše slovenské*. Bratislava : Academic Electronic Press, 2005, s. 104 – 111.
- SZCZEPANIAK, Monika: Męskość w opresji? Dylematy męskości w kulturze Zachodu. In: DURYS, E. – OSTROWSKA, E. (ed.): *Gender. Wizerunki kobiet i mężczyzn w kulturze*. Kraków : Rabid, 2005, s. 26 – 37.
- ŠKVARNA, Dušan: O genezie nowoczesnych słowackich symboli narodowych. In: CETNAROWICZ, A. – PIJAJ, S. (ed.): *Węgry i dookoła Węgier... Narody Europy Środkowej w walce o wolność i tożsamość w XIX i XX wieku*. Kraków : Historia Iagellonica, 2005, s. 43 – 59.
- ŠTÚR, Ľudovít: *Dielo v piatich zväzkoch*. III. zväzok Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1954.
- ŠTÚR, Ľudovít: *Dielo v piatich zväzkoch*. IV. zväzok Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1954.
- ŠTÚR, Ľudovít: *Dielo v piatich zväzkoch*. V. zväzok Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1954.
- ŠTÚR, Ľudovít: *Dielo*. Bratislava : Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2007.

ŠTÚR, Ľudovít: *Slovanstvo a svet budúcnosti*. Bratislava : Slovenský inštitút medzinárodných štúdií, 1993.
ZEMKO, Milan: Tvorcovia neuveriteľného projektu. In: *OS*, roč. 11, 2007, č. 1, s. 34 – 38.

SUMMARY

The aim of the study is to show through surveying functions of using motif of a father in works of selected Slovak authors of Romanticism (Janko Kráľ, Andrej Sládkovič, Ján Botto a ďalší) the process of how the Slovak identity was formed. The study represents only surveying of the problems and that is why it results only in preliminary conclusions.

Relationship to fatherhood is depicted in the article in several levels: as relationship of the authors to their own origin and also to their biological fathers; but mainly as their relationship to their literary ancestors and to the version of Slovak national history that was typical for the Romanticism. The preliminary view on selected texts, primary goals and ideas of the Slovak Romanticism as well as on the extra-literary activities of the authors of the Slovak Romanticism allows us to conclude that their relationships were mostly complicated, rebellious, negative both to their ancestors and also to their own fathers who came from the people. The process resulted in substitution of the idea of fatherhood by the idea of motherhood that became foundational for Slovak romantic mythology as well as for just being formed Slovak national identity.